

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Колодія Анатолія Миколайовича на дисертацію Корнієнка Петра Сергійовича «Конституційна правозахисна діяльність в Україні: теоретико-методологічний аспект», представленій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Дисертаційна робота Корнієнка П.С. «Конституційна правозахисна діяльність в Україні: теоретико-методологічний аспект» присвячена темі, дослідження якої є особливо актуальним у сучасний період розбудови в Україні громадянського суспільства та правової держави, поступового руху до визнання людини найвищою соціальною цінністю. Вибір теми наукового пошуку обумовлений існуючими потребами у теоретичній розробці правової природи правозахисної діяльності, зокрема тим, що у вітчизняній правовій науці сутність цього інституту досліджено недостатньо і відчувається потреба у перегляді існуючих концепцій щодо якісних рис правозахисту, елементів його здійснення, функцій, що реалізуються, мети, цілей, системи, меж конституційної правозахисної діяльності, її суб'єктів, державної та недержавної правозахисної діяльності, її місця у суспільстві та державі. До того ж актуальність цього дисертаційного дослідження пов'язана із подальшим становленням в Україні інститутів правозахисної діяльності та необхідністю удосконалення її моделі.

Значна науково-теоретична і практична цінність дисертації зумовлюється тим, що автор комплексно і системно проаналізував конституційну правозахисну діяльність в Україні. Адже, перш за все звертає на себе увагу характеристика теоретико-методологічних та історико-правових засад конституційної правозахисної діяльності в Україні. Здобувач, не безпідставно, розпочинає своє дослідження із з'ясування поняття, змісту і сутнісні конституційної правозахисної діяльності, методології її дослідження та генезису в Україні.

Відштовхуючись від чинного законодавства цілого ряду зарубіжних країн, напрацювань світової та національної конституційно-правової теорії

визначаються мета та цілі конституційної правозахисної діяльності, система та межі конституційної правозахисної діяльності в Україні.

Заслугою Корнієнка П.С. варто визнати і те, що він одним з перших серед вітчизняних науковців дослідив правозахисну діяльність як основний конституційний обов'язок Української держави в межах якого її мають здійснювати Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, інші органи виконавчої влади, суди, прокуратура, Конституційний Суд України.

Варто підтримати позицію дисертанта, який, виходячи з аналізу правових конструкцій, світової практики та досвіду функціонування правозахисної діяльності неурядових організацій в Україні відніс до суб'єктів її здійснення інститут адвокатури та громадські правозахисні організації.

Значна науково-теоретична і практична цінність дисертації визначається тим, що в ній адекватно сучасним тенденціям визначена мета дослідження якою є «... обґрунтування теоретико-методологічних основ конституційної правозахисної діяльності в Україні та пропозицій щодо удосконалення чинного конституційного законодавства у сфері утвердження та захисту прав і свобод людини і правозахисної практики, з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних держав, насамперед держав-учасниць ЄС» (с. 6).

Наукова новизна одержаних результатів (положень, узагальнень, висновків, пропозицій та рекомендацій) впливає з актуальності теми дослідження. Вона полягає також в тому, що сама робота є сучасним, монографічним, системним науковим дослідженням теоретико-методологічних аспектів конституційної правозахисної діяльності в Україні. Найбільш актуальними, теоретично достатньо опрацьованими та практично значущими є наступні положення, висновки, класифікації, узагальнення, пропозиції та рекомендації цієї наукової розвідки:

- висновок, що «Правозахисна діяльність передбачає також і розподіл на дві форми: публічну та громадську (громадянську). Критерієм для такого розподілу є суб'єкт, який застосовує заходи правозахисної діяльності до особи, яка порушує права» (с. 32);

- узагальнення згідно якого «... правозахисна діяльність органів державної влади має відповідати принципам роботи даного органу, а також усім процедурним нормам, так само й вибір форми правозахисної діяльності підпорядкований певним правилам» (с. 59);

- узагальнення поступу правозахисної діяльності в Україні, яке дозволило виокремити періодизацію її генезису (с. 104 – 105);

- положення, що «Саме європейська модель, яка передбачає партнерство публічної влади та громадянського суспільства у сфері утвердження та захисту прав і свобод людини, є для України, на наш погляд, найбільш прийнятною та перспективною й визначає подальші тренди вітчизняної конституційної правозахисної діяльності» (с. 106);

- визначення за яким «Під конституційною правозахисною діяльністю слід розуміти цілеспрямовану правотворчу та правозастосовну діяльність органів державної влади і органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також інститутів громадянського суспільства та бізнесу щодо захисту та поновлення закріплених у конституції та інших прав і свобод людини» (с. 106);

- висновок, що «Система вітчизняного правозахисного механізму побудована на основі міжнародної системи захисту прав людини. Останню розуміють як сукупність міжнародно-правових норм, що регулюють співробітництво держав по забезпеченню і захисту прав людини в різних сферах життя, яка сформувалася після Другої світової війни» (с. 113);

- твердження, що не можна не помітити потребу у вдосконаленні інституційних механізмів реалізації заявлених завдань і функцій правозахисними структурами з президентської системи. Ефективність цього процесу істотно впливає на ступінь довіри населення до Президента України» (с. 144);

- положення, що «Правозахисна діяльність являє собою систематичну роботу визначеного кола суб'єктів – органів публічної влади та правозахисних інститутів громадянського суспільства у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина з метою встановлення правозахисного режиму» (с. 178);

- думка, що «Якщо суб'єкти реалізації охоронної функції держави - правоохоронні органи, система яких в Україні є цілком певною, то в число суб'єктів правозахисної функції держави включаються фактично всі органи публічної влади, а також різні інститути громадянського суспільства» (с. 185);

- пропозиція, що «... було б доречно запровадити під егідою Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини спеціалізацію декількох омбудсманів у вибраній сфері з метою більш якісної роботи у кожному напрямку правозахисної діяльності» (с. 227);

- визначення, що правозахисне громадське об'єднання є «... неполітичне, офіційно зареєстроване, внутрішньо упорядковане, добровільне об'єднання фізичних та/або юридичних осіб, не підпорядковане державним органам і не наділене владними повноваженнями, що забезпечує постійне та цілеспрямоване проведення правозахисної діяльності щодо захисту основоположних, насамперед громадянських прав і свобод людини, у різних методах і формах, як встановлених Конституцією та законами України, так і тих, які впливають зі змісту принципу верховенства права» (с. 358 – 359).

Взагалі треба відзначити, що виваженість і обґрунтованість висновків у дисертації - одна з характерних рис цього дослідження. Матеріал в дисертаційній роботі викладений логічно та системно, що дає можливість комплексно розкрити основоположні аспекти цієї актуальної теми. Висновки, узагальнення, авторські рекомендації і пропозиції базуються на широкому колі наукових і нормативних вітчизняних та зарубіжних джерел. Ще один позитив роботи полягає в широкому використанні дисертантом матеріалів практики правозахисної діяльності, які допомагають краще змодельовати правову природу цього правозахисного інституту.

В цілому дисертація Корнієнка П.С. «Конституційна правозахисна діяльність в Україні: теоретико-методологічний аспект» представляє собою масштабне та глибоке наукове дослідження. Її наукове і практичне значення полягає в тому, що вона заповнює значну прогалину в розвитку науки конституційного права зокрема з проблеми правозахисної діяльності в Україні.

Сформульовані в ній висновки та пропозиції можуть бути використані в науково-дослідницьких цілях, в законотворчій роботі, в навчальному процесі та у правовиховній діяльності.

Це дає підстави зробити загальний висновок, що зміст дисертації в повній мірі розкриває обрану тему і проблеми, які складають об'єкт та предмет дослідження. Дисертацію Корнієнка П.С. можна вважати завершеним науковим дослідженням.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені в 40 наукових працях, зокрема, в одній індивідуальній монографії, 23 статтях, опублікованих у фахових виданнях України з юридичних наук, а також у 13 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах. Саме тому і можна стверджувати, що дисертація виконана на високому науково-теоретичному рівні, ґрунтовній методологічній базі.

Поряд з цим, у дисертації є окремі недостатньо обґрунтовані та спірні положення, які можуть стати предметом наукової дискусії і які мають, здебільшого, не сутнісний а формальний характер. До них слід віднести:

1. На с. 24 дисертаційного дослідження Корнієнко П.С. досить безапеляційно стверджує, що:

«В науковій літературі юридичну діяльність поділяють на такі види:

– правотворча діяльність (вона передбачає роботу уповноважених органів публічної влади з видання нормативно-правових актів, тобто створення, зміни або скасування правових норм);

– правозастосовна діяльність уповноважених суб'єктів права (полягає у наступному виконанні законів та підзаконних правових актів шляхом створення актів застосування права).

Натомість, правозастосовну діяльність додатково розподіляють на декілька підвидів, з них зокрема виділяють:

– оперативно-виконавчу діяльність, яка передбачає регулятивний вплив з метою повсякденного вирішення різнобічних питань суспільства;

– правоохоронну діяльність, яка розуміється як владна оперативна робота органів державної влади, яка здійснюється з метою охорони норм права від порушень, захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина та забезпечення виконання покладених на них, відповідними актами, обов'язків.

Вважаємо, що неодмінною та важливою частиною правозастосовної діяльності є і правозахисна діяльність, яка виступає самостійним різновидом юридичної діяльності з ряду причин».

Беззаперечно, що існує дуже багато підстав класифікації юридичної діяльності. До того ж у сучасних юридичних джерелах ще не склалося чіткого тлумачення поняття «юридична діяльність». Але, по-перше, з приводу цієї тези хотілося б зауважити, що, здебільшого, юридичну діяльність поділяють не тільки на правотворчу та правозастосовну, але й виокремлюють: а) за формами: практичну, наукову, навчальну юридичну діяльність; б) за змістом: правотворчу, правовиконавчу, правореалізаційну, правозастосовну, правоінтерпретаційну, контрольну-наглядову, правоохоронну юридичну діяльність і т. д. І, по-друге, стає не зрозумілим дисертант вважає правозахисну діяльність неодмінною та важливою частиною правозастосовної діяльності чи визнає самостійним різновидом юридичної діяльності.

2. Корнієнко досить часто стверджує певну спорідненість правозахисної діяльності із правоохоронною. Зокрема на с. 32 зазначає «В даному контексті цікаво помітити, що правозахисна діяльність має деякі спільні ознаки з діяльністю правоохоронною, зважаючи на те, що обидві тісно пов'язані із поняттями правопорушення, делікту, забезпечення, гарантії прав і свобод людини і громадянина». Або на с. 49 зазначає «Натомість, предметом правозахисної діяльності виступають (у вузькому значенні) порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина зі сторони суб'єктів права, зокрема: державних органів та органів місцевого самоврядування, інших осіб, а також їх негативні наслідки».

Не заперечуючи наявності схожих (інколи однакових) ознак правозахисної та правоохоронної діяльності все ж видається більш правильним пов'язувати

правозахисну діяльність із правомірною поведінкою Українського народу, національних меншин, корінних народів, етнічних та соціальних груп, окремих громадян України, іноземців та осіб без громадянства, вразливих або соціально не захищених верств населення. Саме вони мають стати об'єктами її здійснення. А детермінантами, що свідчать про її особливу актуальність є: зубожіння народу, старіння нації, низький відсоток «середнього» прошарку, поляризація, люмпенізація суспільства, його криміналізація, епідемії, епізоотії, пандемії тощо.

3. На с. 232 дисертаційного дослідження Корнієнко П.С. формулює висновок, що «... Президент України, як гарант конституційних прав і свобод людини, здійснюючи правозахисну діяльність відповідно до Конституції України, реалізує наступні функції у сфері гарантування й захисту прав і свобод людини: 1) правотворчу; 2) скасування нормативно-правових актів, які порушують права людини; 3) програмно-ідеологічну; 4) інституційну; 5) безпеково-оборонну; 6) правообмежувальну; 7) амністування.

З приводу цього можна не погодитися, адже, про-перше, правотворчу функцію може реалізувати лише Верховна Рада України, яка відповідно до частини 1 ст. 75 Конституції України є єдиним органом законодавчої влади в Україні, по-друге, функція амністування все ж таки належить відповідно до частини 3 ст. 92 Конституції України до повноважень Верховної Ради України, яка «Законом України оголошує амністію».

Проте зазначені недостатньо обґрунтовані та спірні положення не змінюють загальної позитивної оцінки роботи. Дисертація, що рецензується - це якісна наукова праця, присвячена дослідженню актуальної, складної і недостатньо вивченої наукової проблеми. Дисертант вніс істотний вклад в її розробку, а сама дисертація зацікавить не тільки науковців-конституціоналістів, а й спеціалістів з теорії держави і права, міжнародного гуманітарного, права соціального забезпечення та інших галузей права, студентів, правників, правозахисників.

І свідченням цьому є те, що основні результати дисертаційного дослідження уже враховані і використані: 1) Комітетом Верховної Ради України VIII скликання з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин (акт впровадження № 04-218/16-154(43584) від 05 березня 2019 р.); 2) Науково-дослідним центром судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (довідка № 26/1-1-17/132 від 16 квітня 2019 р.); 3) Національною академією статистики, обліку та аудиту (акт впровадження № 673 від 02 липня 2019 р.); 4) Секретаріатом Кабінету Міністрів України (акт впровадження № 29751/0/2-19 від 12 листопада 2019 р.); 5) Посольством Швейцарії в Україні (акт впровадження від 20 серпня 2019 р.); 6) Правозахисною громадською організацією «Український інститут з прав людини» (акт впровадження від 30 вересня 2019 р.).

Враховуючи викладене, можна стверджувати, що дисертація «Конституційна правозахисна діяльність в Україні: теоретико-методологічний аспект» за своїм науковим рівнем, актуальністю дослідження, практичним значенням, обсягом і оформленням відповідає вимогам що до неї висувуються, а її автор - Корнієнко Петро Сергійович заслуговує присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,

директор навчально-наукового інституту

«Юридичний інститут ДВНЗ «Київський національний

економічний університет імені Вадима Гетьмана»

А.М. Колодій.

Підпис Колодій А.М.

засвідчується

Засіб. нар. 15 к. 2019 р. А.М. Колодій

